

УДК: 368.911: 339.13

**ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО
РИНКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ****Панченко А.В., к.е.н.
Михальчишин Ю.М.***Національний університет «Львівська політехніка»*

У статті проаналізовано сучасний стан розвитку ринку страхування життя України. Охарактеризовано основні тенденції, які притаманні вітчизняному ринку, проаналізовано рейтинг лідерів ринку страхування життя за розміром страхових премій, виплат та кількістю застрахованих осіб. Досліджено обсяг світових прямих страхових премій, наведено найбільші світові компанії зі страхування життя та визначені ті, що працюють в Україні. Виокремлено зовнішні та внутрішні фактори, які стримують розвиток вітчизняного ринку страхування життя, серед найбільш значущих: недосконале низький рівень життя і доходів населення, низький попит серед юридичних осіб на послуги страхування життя, низький рівень надійності та непрозорість страхових компаній. Виділено основні напрями його удосконалення на рівні страхових компаній. Розглянуто основні чинники, що спроможні змінити ринок у довгостроковій перспективі, це зокрема: зростання лояльності та рівня сервісу при обслуговування існуючих та потенційних клієнтів, виявлення та врахування потреб населення при розробці страхових продуктів.

Ключові слова: страхова компанія, ринок страхування життя, страховики, страхові премії, страхові виплати, кількість застрахованих осіб, страхувальники

UDC: 368.911: 339.13

RESEARCH TRENDS OF DOMESTIC LIFE INSURANCE MARKET**Panchenko A., PhD in Economics
Mykhalchyshyn Y.***National university «Lvivska Politechnika»*

The modern state of the life insurance market in Ukraine is analyzed in the article. The main tendencies what inherent to domestic market have been described and rating of leaders of life-insurance market has been analyzed by the indicators of size insurance bonuses and by the amount of the insured persons. It was investigated the volume of world direct insurance bonuses, the biggest world companies of life-insurance are presented and those who have been working in Ukraine are defined. External and internal factors that restrain home life insurance market development are distinguished, among them the most meaningful are: imperfect low level of life and incomes per capita, low enterprises' demand for services of life-insurance, low level of reliability and opacity of insurance companies. The basic directions of life-insurance

market on the level of insurance companies' improvement have been distinguished. The main factors that could change this market in a long-term perspective have been considered, in particular: increasing the loyalty and the level of service for existing and potential customers, exposure and consideration the needs of population during the working out and distribution of insurance products.

Keywords: insurance company, life-insurance market, insurers, insurance bonuses, insurance payments, amount of the insured persons

Актуальність проблеми. Розвиток ринку страхування життя є важливим елементом економічної системи. Його основною метою накопичення грошових коштів, що дозволяє акумулювати значні внутрішні інвестиційні ресурси суспільства. Страхування життя має суттєву відмінність від інших ризикових видів страхування, адже кошти повертаються особі як у випадку смерті застрахованої особи, так і у випадку її дожиття до визначеної договором дати.

Нині ринок страхування життя перебуває на стадії становлення в Україні і зазнає постійних змін, що пов'язані з економічною, політичною та соціальною нестабільністю в нашій державі. У світовій практиці ринок страхування життя є важливим механізмом забезпечення соціального захисту населення та потужним інструментом нагромадження коштів для інвестування в економіку. Так, у США та розвинутих країнах Західної Європи більш ніж 90% населення мають страховий поліс. При цьому частка страхових компаній в інвестуванні економіки становить від 30 до 40%. В Україні цей показник незначний.

Аналіз останніх наукових досліджень. Вивченню проблем страхування життя присвячено значну кількість наукових публікацій як українських, так і закордонних авторів. Значний внесок у дослідження ринку страхування життя викладений у працях таких науковців, як Н.М. Внукова, О.М. Залетов, О.О. Гаманкова, М.В. Мних, Я.П. Шумелда, Б.С. Юровський, Л.А. Орланюк-Малицька, В.В.Шахов. Серед закордонних науковців слід виділити напрацювання таких вчених як: Т.Є.Гварліані, С.Л. Єфімов, Є.В. Коломін, Л.І. Рейтман, Р.Т. Юлдашев та інші. Незважаючи на значну кількість досліджень, ринок страхування життя в Україні стихійно розвивається і тенденції ринку постійно змінюються. За цих умов необхідно постійно проводити моніторинг ринку, виявляти фактори що стримують його розвиток та можливості до його поступу.

Метою роботи є дослідження тенденцій розвитку українського ринку страхування життя у порівнянні із світовими тенденціями.

Виклад основного матеріалу дослідження. За допомогою страхування життя можна вирішити багато важливих соціальних питань. Підтвердженням цього є світовий досвід, який демонструє нам як громадяни, що досягли пенсійного віку, можуть забезпечувати себе, отримуючи виплати за довгостроковими договорами страхування.

Розвиток ринку страхування життя в Україні відбувався досить повільно. Основною причиною цього є недовірливе ставлення громадян до послуг компаній страхування життя, в основному, через недостатньою обізнаністю українців щодо переваг страхування та низький рівень платоспроможності.

Незважаючи на негативні аспекти, протягом останніх трьох років спостерігається приріст обсягів чистих надходжень страхових платежів із страхування життя, і рівень чистих страхових виплат. Тобто розміри українського страхового ринку поступово зростають [1].

Ринок страхування життя в Україні не рівномірний. Так, через низьку платоспроможність населення та відсутність у Західному регіоні України великих промислових підприємств кількість страховиків тут невелика. Натомість у промислових центрах країни (Києві, Харкові, Дніпропетровську, Запорозжжі, Одесі) є висока концентрація страхового ринку. Більш 70% страховиків, що активно працюють у сфері страхування, знаходяться в Києві, при цьому їхня питома вага в надходженнях страхових платежів складає близько 90%.

Необхідно також відзначити, що на ринку страхування життя існує кілька лідерів, які дійсно ефективно функціонують та залучають основну частку страхових платежів. Розрив між показниками діяльності лідерів та інших страховиків є величезним.

Характерною тенденцією для українського ринку є прихід іноземних страховиків та нарощування їх потужності. Вітчизняним компаніям дуже важко конкурувати з іноземними, оскільки останні мають значний досвід роботи, володіють ефективними інструментами завоювання довіри населення та гнучкі програми страхування для споживачів послуг зростання конкуренції на ринку страхування перевагою, адже вони мають можливість обирати найкращі продукти страхування за оптимальною ціною.

Цікавою тенденцією останніх років є і використанням сучасних методів продаж страхових послуг [6], які дають позитивні результати і дозволяють укріплювати компанія свій вплив на ринку і при цьому збільшують загальну кількість застрахованих в країні.

У багатьох країнах світу добре себе зарекомендувала система взаємодоповнюючого соціального захисту населення: державне соціальне забезпечення, групове страхування співробітників підприємств, індивідуальне страхування. Страхові виплати за договорами страхування життя і пенсійного страхування в багатьох країнах світу складають основну частину валового доходу населення пенсійного віку. На частку довгострокових видів страхування в західних країнах припадає 35-78% загального обсягу страхових внесків. В Україні ж цей показник складає 0,52%. [5].

За даними дослідження SwissRe проведеного у 2015 році було згруповано низку показників, основні з яких наведено у табл.1.

Таблиця 1 - Обсяг світових прямих страхових премій за 2013-2015pp(US \$ млн.)

Рік	Страхові премії за видами страхування		Загальний обсяг страхових премій
	Страхування життя	Ризикове страхування	
2013	2 547486	2040966	4 588451
2014	2 655593	2 099118	4 754710
2015	2 533818	2 019967	4 553785

Джерело: [7]

У вибірку потрапили дані страхових ринків 147 країн світу, з них 88 надали ємну інформацію, інші часткову. Як видно з наведених даних у 2013 році відбувся незначний спад обсягів страхових премій за двох напрямками страхування. Проте слід зазначити, що протягом аналізованого періоду страхування життя акумулювало більший обсяг страхових премій, ніж ризикове. Загалом 2015 рік став найменш активним для страхового ринку.

Проаналізуємо рейтинг компаній зі страхування життя в Україні за I півріччя 2016 року за розміром страхових премій, страхових виплат та кількістю застрахованих наведено у табл. 2.

Період з 2013 року до I півріччя 2016 року характеризується зростанням страхових платежів у більшості страховиків. Причинами є те, що цим компаніям вдалось збільшити кількість клієнтів, але і при цьому спостерігаємо тенденцію знецінення гривні.

Таблиця 2 - Рейтинг вітчизняних страхових компаній із страхування згрупований за основними показниками

№	Страхові компанії	Страхові платежі, тис. грн.			
		I півріччя 2016р.	2015 р.	2014 р.	2013 р.
1.	ПрАТ «Метлайф»	277 296,00	416 540,00	319 320,00	301 774,00
2.	ПрАТ «Ренесанс життя»	175 110,00	108 248,00	260 019,00	557 884,00
3.	АТ СК «ТАС»	126 111,00	257 637,00	209 464,00	145 916,00
4.	ПрАТ СК»ПЗУ Україна страхування життя»	109 498,20	177 819,40	154 302,70	
5.	ПрАТ УАСК «АСКА-ЖИТТЯ»	76 214,00	140 358,00	183 442,00	348 349,00
Страхові виплати, тис. грн.					
1.	АТ СК «ТАС»	30 304,00	55 026,00	49 575,00	36 705,00
2.	ПрАТ СК»ПЗУ Україна страхування життя»	27 367,80	201 349,40	12 258,60	7 717,50
3.	ПрАТ «Метлайф»	26 573,00	47 249,00	43 908,00	18 378,00
4.	ПрАТ УАСК «АСКА-ЖИТТЯ»	18 272,00	22 154,00	18 908,00	15 877,00
5.	ТДВ СК «Іллічівська»	11 565,10	6 743,70	1 555,20	1 515,4
Кількість застрахованих, осіб					
1.	ПрАТ УАСК «АСКА-ЖИТТЯ»	552 352	616 736	592 456	487 726
2.	ПрАТ «Ренесанс життя»	347 671	406 204	548 557	719 255
3.	ПрАТ «Метлайф»	341 784	267 378	162 308	116 916
4.	АТ СК «ТАС»	165 542	157 423	137 113	105 428
5.	ПрАТ СК»ПЗУ Україна страхування життя»	76 123	75 060	70 698	52 016

Джерело: [3]

Деяким із страховиків, зокрема «Аска-життя» та «Ренесанс життя» видались складними 2013-2014 роки. Причин може бути кілька, найбільш вірогідними є: активність конкурентів, відсутність стратегічного плану дій в умовах кризових явищ, незбалансованість у роботі. Щодо страхових виплат, то тенденція позитивна, відбувається їх приріст. При цьому саме цей показник позитивно впливає на лояльність клієнтів і їх довіру, бо чим вищі у страховика виплати тим чеснішою вона є для страхувальників.

За даними проекту «Відкрите страхування» (інформацію розміщує Ліга страхових організацій України) діяльність деяких страхових компаній, за видами договорів страхування життя, в останні роки активізувалась (табл.3) [3].

Як видно з даних табл. 3 традиційно перевагу населення віддавало договорам страхування, за якими заощаджувалась капіталізована сума внесків.

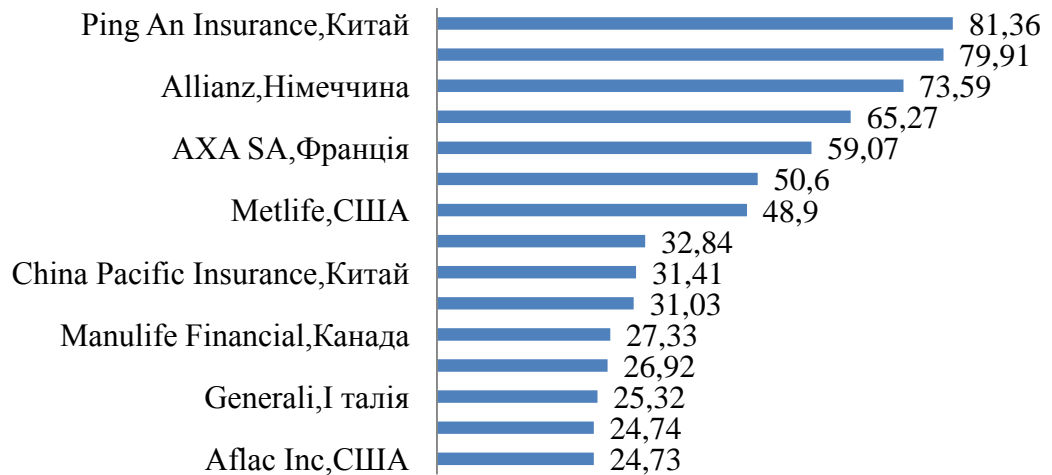
Таблиця 3 - Діяльність страхових компаній, за видами договорів страхування життя

Показники	Значення показників			
	2013р.	2014р.	2015р.	I півріччя 2016р.
За договорами страхування, якими передбачено досягнення застрахованою особою визначеного договором пенсійного віку				
Страхові премії, тис. грн.	22 605,5	23 886,7	8 823,30	6 268,90
Страхові виплати, тис. грн.	8 847,9	10 256,1	8 906,90	2 734,60
Кількість застрахованих фізичних осіб, чол.	33 897	32 998	53 347	57 099
Кількість укладених договорів страхування, од.	1 143	981	76	570
За іншими договорами накопичувального страхування				
Страхові премії, тис. грн.	861 418,0	765 770,5	708 995,40	411 828,70
Страхові виплати, тис. грн.	93 202,4	141 155,8	336 450,00	113 421,10
Кількість застрахованих фізичних осіб, чол.	339 894	267 838	200 668	248 896
Кількість укладених договорів страхування, од.	67 940	61 022	67 173	88 786
За договорами страхування життя лише на випадок смерті				
Страхові премії, тис. грн.	11 094,0	146 735,9	121 687,80	161 078,10
Страхові виплати, тис. грн.	918,4	428,4	742,80	679,80
Кількість застрахованих фізичних осіб, чол.	53 452	86 870	77 976	48 049
Кількість укладених договорів страхування, од.	13 766	40 783	48 756	15 818
За іншими договорами страхування життя				
Страхові премії, тис. грн.	340391,8	653208,6	309 447,2	208 506,60
Страхові виплати, тис. грн.	5635,8	9357,7	10 824,10	5365,00
Кількість застрахованих фізичних осіб, чол.	946950	1 424763	1 215 123	1 153 538
Кількість укладених договорів страхування, од.	1 026540	1 224238	357 592	194 812

Джерело: [3]

Договори страхування життя «ануїтетного» типу, тобто договори, за якими передбачено досягнення застрахованою особою визначеного договором пенсійного віку поки лише починають завойовувати інтерес серед українців. Невисокою популярністю характеризуються й договори страхування лише на випадок смерті, котрі не передбачають часткових виплат і виплат у зв'язку із закінченням терміну дії договору.

Цікавим буде визначити, чи представлені в Україні компанії, які є лідерами на світовій арені для цього на рис. 1 наведемо провідні світові компанії зі страхування життя станом на лютий 2016 року за їх ринковою капіталізацією.

*Рис. 1. Світові компанії-лідери із страхування життя за ринковою капіталізацією, млрд. доларів США
Джерело: [8]*

Allianz (Німеччина), AXA (Франція) та Generali (Італія) компанії, які працюють на ринку України. Проте, незважаючи на провідне місце на світовому ринку страхування життя, в нашій державі ці компанії не є лідерами страхового ринку, але їх присутність засвідчує перспективність українського ринку. При цьому більшість світових лідерів у сфері страхування життя з обережністю вкладають кошти в розвиток українських філій, бо є значна кількість стримуючих факторів. Розглянемо основні зовнішні та внутрішні з позиції страховика фактори.

До зовнішніх стримуючих факторів необхідно віднести:

- недосконале нормативно-правове регулювання страхового ринку;
- нестабільну політичну та економічну ситуацію в країні;
- знецінення гривні і постійні коливання курсів;
- низький рівень життя та доходів населення;
- високий рівень недовіри населення до страхових послуг;
- низький попит серед юридичних осіб на послуги зі страхування життя;
- незначна кількість надійних інвестиційних програм для довгострокового розміщення страхових резервів.

Серед внутрішніх стримуючих факторів варто зазначити:

- недостатньо продуманий асортимент послуг;
- висока вартість послуг;
- низький рівень надійності компаній;
- низький рівень обслуговування споживачів;
- непрозорість діяльності страхових компаній.

Таким чином, ринок страхування життя в Україні має велику кількість проблем, які стосуються різних сфер та напрямків. На сьогоднішній день послуга страхування життя для пересічного громадянина України залишається далеко не першочерговою потребою і необхідно зробити ще чимало страховим компаніям і державі для популяризації і розвитку ринку страхування життя, який має величезний потенціал.

Розглянемо п'ять глобальних чинників, які на думку дослідників компанії PwC [4] спроможні змінити ринок страхування життя у перспективі до 2020 р. До них належать такі напрями розвитку:

- 1) соціальний ;
- 2) технологічний;
- 3) екологічний;
- 4) економічний;
- 5) політичний.

Характеристика зазначених векторів представлена у табл. 4.

Таблиця 4 - Характеристика векторів впливу на розвиток ринку страхування життя

Вектор впливу	Характеристика
Соціальний	Клієнти мігрують у соціальні мережі Зміна очікувань клієнтів (простота, прозорість, швидка купівля послуг) Краще знання ризиків, які їм загрожують Здоров'я (зростання загроз від вірусів, стійких до медичних препаратів)
Технологічний	Зростаюча роль інформації та можливостей її аналізу Зростання чисельності девайсів з доступом до Інтернету Прогрес у медичній галузі (телемедицина, моніторинг)
Екологічний	Кліматичні зміни та катастрофи Забруднення та негативний вплив на здоров'я
Економічний	Можливості нового зростання Інфляція/дефляція Соціальна захищеність та вигоди Партнерство бізнесу та держави Збільшення кількості населення у містах On-line дистрибуція
Політичний	Регуляторні реформи та глобалізація Геополітичні ризики Тероризм Оподаткування

Джерело: [4]

Беручи до уваги вказані вектори впливу, слід зазначити, що до 2020 року на ринку страхування життя виникне потреба у нових продуктах для пенсіонерів. Це буде зумовлено зміною ставлення населення до індивідуального страхування через екологічні фактори, державну політику та урбанізацію. Кількість населення пенсійного віку значно зросте, що викличе потребу у додаткових пенсійних рішеннях.

Ще однією тенденцією розвитку ринку стане співпраця страхових компаній і державних органів. У всіх країнах світу виникне соціального забезпечення і це дасть поштовх страховикам для розроблення додаткових програм соціального захисту населення. Відбудеться автоматизація страхування у зв'язку з доступністю медичних та особистих даних. На думку страховиків, саме максимальне використання значних обсягів даних стане головною конкурентною перевагою для компаній зі страхування життя та сприятиме збільшенню їх частки ринку [2, 4].

На нашу думку, є кілька напрямів розвитку ринку страхування життя, це зокрема:

- зростання лояльності та рівня сервісу при обслуговуванні існуючих і потенційних споживачів страхової послуги;
- проведення маркетингових досліджень страховиками, які передбачають виявлення потреб населення в певних страхових послугах;
- поступове зниження вартості страхових послуг і диференціація ціни відповідно до наповненості страхової послуги;
- підвищення професійного рівня працівників страхової компанії у сфері ведення страхової справи та обслуговування клієнтів.

Проведене дослідження засвідчило, що не зважаючи на складні економічні та політичні умови діяльності, ринок страхування життя розвивається і постійно перетворюється. При цьому поступ страхових компаній вже нині залежить від використання сучасних методів комунікації із споживачем, дієвих інструментів виявлення потреб споживачів та застосування прозорих міжнародних стандартів у роботі страховика. Ринок страхування життя має бути клієнтоорієнтований за інших обставин, компанії що переслідують інші цілі не матимуть розвитку у довгостроковій перспективі. Адже завоювати інтерес потенційних споживачів можна і рекламною компанією, проте утримувати клієнтів і здобувати їх довіру можна лише орієнтуючись на вирішення їх потреб і проблем.

Висновки. Ринок страхування життя в Україні характеризується позитивною динамікою, проте його розвиток відбувається значно повільніше, ніж це необхідно для успішного зростання економіки країни та добробуту населення. На ринку основні об'єми продаж проводять

компанії-лідери, які акумулюють левову частку страхових премій, тим самим створюючи величезний розрив між власними показниками та показниками інших страхових компаній. Також зростає активність іноземних страховиків на українському ринку страхування життя, що спричиняє зростання конкуренції та є корисним як для компаній-страховиків, так і для споживачів даних послуг.

Основною перешкодою в розвитку ринку страхування життя в Україні є недосконала нормативно-правова база з одного боку, та низький рівень добробуту і недовіра населення з іншого. Незважаючи на це вітчизняний ринок страхування життя має надзвичайно великий потенціал і тому є одним з найпривабливіших у Європі. За рахунок цього спостерігаємо тенденцію поступового проникнення світових лідерів-страховиків на вітчизняний ринок.

Загалом сьогодні обсяги страхових платежів та виплат вітчизняного ринку страхування життя поступово зростають, також збільшується і кількість застрахованих осіб. Проте порівнюючи ці показники зі світовими, можемо зазначити, що це лише вихідна точка, яка повинна стати стартом для поступового зростання українського ринку страхування життя.

Потенціал ринку страхування життя в Україні є надзвичайно великим. Необхідно усунути першочергові проблеми та визначити пріоритетні напрями його розвитку. На нашу думку розвиток ринку можливий за умов дослідження і врахування специфічних потреби вітчизняних страхувальників, бути клієнтоорієнтований і відкритим. Це дозволить збільшити довіру населення до страхових послуг і сприятиме збільшенню кількості застрахованих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Страхова справа.- 4-те вид. перероб. і доп.- К.: Знання, 2005.- 351с.
2. Козоріз Г.Г. Пріоритетні напрями модернізації страхового ринку України в умовах глобальних викликів / Г. Г. Козоріз. // Регіональна економіка. - 2013. - № 1 [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2013_1_5
3. Ліга страхових організацій України [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://uainsur.com/stats/life/>

4. Привалова О.М. Сучасний стан і перспективи розвитку ринку страхування життя в Україні / О. М. Привалова, І. М. Привалова // Стратегічні пріоритети : наук.-аналіт. щокварт. зб. - К. : НІСД, 2013. - № 2. - С. 178-180
5. Стаховський Д. Ринок страхування життя: проблеми залишаються/ Д. Стаховський // Галицькі контракти. – 2003. - № 5.
6. Тарасова, Н.А. Аналіз розвитку ринку страхування життя в Україні [Електронний ресурс]: Н.А. Тарасова. - Режим доступу: docs.google.com/gview?a=v&q=cache:ek6Doh0YHJYJ:www.nbu.gov/Articles/Kultnar/knp73/knp73_117. - 29.09.09.
7. Insurance Information Institute/WORLD LIFE AND NONLIFE INSURANCE IN 2015 [Електронний ресурс] — Режим доступу:<http://www.iii.org/publications/international-insurance-fact-book-2016/world-overview>
8. The Statistics Portal / LargestlifeinsurancecompaniesworldwideasofFebruary 2016, bymarketcapitalization (inbillion U.S. dollars) [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://www.statista.com/statistics/376359/largest-life-insurance-companies-by-market-cap/>